

Стратегічними пріоритетами конкурентних переваг розвитку підприємств пивоварної промисловості є:

- врегулювання зовнішньоекономічних відносин;
- впровадження інновацій в систему і методи управління;
- розвиток торгового маркетингу;
- вдосконалення системи якості;
- сприяння скороченню посередницьких ланок у ланцюгу виробництво-переробка-реалізація-споживання для підвищення конкурентоспроможності галузі.

Література

1. Бутенко Н. В. Основи маркетингу [Текст] : навч. посіб. / Н. В. Бутенко. – К. : ВПЦ “Київський ун-т”, 2010. – 140 с.
2. Закон України “Про рекламу”. Ведомости Верховной Рады Украины, 1996, № 39, ст. 181.
3. Ассель Г. Маркетинг : принципы и стратегия : Учебник для вузов. / Г. Ассель. – М. : ИНФРА – М, 2015. – 510 с.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Ковалев А. И. Маркетинговый анализ. Кн. 2. / А. И. Ковалев, В. В. Войленко. – М.: АОЭТ, 2014. – 256 с.
6. Котлер Ф. Основы маркетинга : Пер. с англ. – 2-е изд. / Ф. Котлер, Г. Армстронг, Д. Сондерс, В. Вонг. - К. ; М. ; СПб. : Издат. дом. “Вильямс”, 2012. – 145 с.

© Россовська А.П., 2019

4.5. Соціально-економічний та соціально-культурний ефект від розвитку підприємств екотуризму

Сучасна ситуація на селі, виходячи із соціально-економічних показників рівня добробуту сільського населення, є досить критичною. Пов'язано це, головним чином, із низьким рівнем ефективності сільського господарства, яке до останнього часу залишається основним джерелом доходів жителів села. Тому стоїть проблема диверсифікації підприємницької діяльності на селі з метою збільшення доходів сільського населення. Одним із таких напрямів цілком може бути розвиток підприємств

екотуризму, про що свідчить практика більшості країн світу, де він набув широкого розвитку [7].

Останнім часом у світі відзначається бурхливе зростання екотуризму, що пояснюється погіршенням навколишнього середовища в містах, перенаселеністю традиційно-популярних регіонів відпочинку, а також зростанням добробуту людей і збільшенням кількості вільного часу, який вони хотіли б присвятити туризму [1].

В Україні підприємства екотуризму оцінюються та досліджуються як один із пріоритетних напрямів забезпечення комплексного розвитку сільських територій, диверсифікації аграрного виробництва та збільшення ємкості регіональних продовольчих ринків. У своєму функціонуванні підприємства екотуризму орієнтуються насамперед на ті регіони країни, де існують відповідні рекреаційні ресурси та соціально-економічна потреба у цьому виді господарювання. З одного боку, підприємства екотуризму не конкурують, а доповнюють традиційні напрями та форми підприємництва, де використовуються природні ресурси, які не зазнали впливу техногенного розвитку; з іншого - надають місцевим жителям стимул до збереження ресурсного потенціалу та суспільного розвитку в «партнерстві» з природою.

Майже всі види підприємств екотуризму мають незаперечні переваги перед іншими галузями господарювання у сфері стимулювання соціально-економічного розвитку відсталих регіонів.

По-перше, в туризмі споживач сам їде до місця надання послуги. Це призводить не тільки до притоку валюти в країну, а й «невидимому експорту» туристичних товарів і послуг. Турист сам оплачує і проходить всі необхідні для вивезення купленого товару митні та прикордонні формальності.

По-друге, механізація праці в туризмі надзвичайно низька. За даними деяких дослідників, обслуговування одного іноземного туриста вимагає створення 10 робочих місць. Причому працюють у туризмі переважно жінки, яким важко знайти роботу в галузях спеціалізації країн, що розвиваються (добувної промисловості).

Наступну соціальну передумову розвитку підприємств екотуризму виділити не так просто. В одній з перших робіт з соціології туризму американський дослідник Д. МакКенел

припустив, що зростання інтересу до туризму пояснюється пошуками справжності в сучасному світі. Він виділив кілька туристичних «планів», або ступенів, по ступеня їх автентичності. Перший план виступає тільки як видимість, а задній - як сама реальність. Так, якщо турист зайнятий пошуками реальності (достовірності), він бажає отримати доступ до останнього плану. Він хоче бачити реальність не таку, як це зроблено спеціально для нього (музеї, штучні пам'ятники, готелі), а життя в тому вигляді, як її ведуть місцеві жителі. Однак саме тут проявляється різниця між мандрівником і туристом - якщо мандрівник якраз отримує доступ до цього заднього плану, то турист - немає, він живе в готелі, бачить зроблені для нього пляжі, ресторани, спеціально одягнених місцевих жителів. Головне для туриста - не побачити, а взяти участь в колективному ритуалі, стати членом спільноти «бачити» цей пам'ятник або ландшафт, але ідеальний турист все ж прагне стати мандрівником [3].

Таким чином, екотуризм є провідником людини в світ незайманої дикої природи. Звідси наступну передумову розвитку екотуризму в сучасному суспільстві можна позначити як зацікавленість у відпочинку, відмінному від повсякденного життя. Різні напрями екотуризму як раз і дозволяють задовольнити цей туристичний інтерес, це і пізнавальний напрям (ознайомлення туристів з найбільш цікавими природними територіями, флорою і фауною, унікальними ландшафтами, гармонійно вписаними в навколишню місцевість пам'ятниками матеріальної культури та історії), і науковий напрям (отримання необхідної ділової та наукової інформації про рідкісних, знаходяться під загрозою зникнення і занесені до Червоної книги представників флори і фауни, про природні явища, історичних пам'ятників), і спортивний напрям (гірський, водний, кінний, пішохідний туризм), і, навіть агротуризм, що стає все більш популярним в Європі та США.

Розвиток підприємств екотуризму набуває дедалі більшого значення, тому що саме ця галузь перебуває на початковій стадії розвитку. Екотуристичні мандрівки організуються переважно самостійно, комерційна діяльність у цьому напрямі лише зароджується. Однак помітне виокремлення двох шляхів розвитку екологічного туризму — «американського» та «європейського». Перший — спортивно-туристичні подорожі в

екстремальних природних умовах, другий — організований відпочинок у сільській місцевості із залученням до традиційної місцевої культури (в Україні цей вид туризму називають сільським, зеленим або агротуризмом).

Україна має великий потенціал для розвитку підприємств екотуризму. Площа рекреаційних територій в Україні становить 12,8% території країни і розподіляється відповідно до природних особливостей регіонів: Карпатський, Придністровський, Донецько-Приазовський, Поліський, Причорноморський.

Головними засадами розвитку екологічного туризму в Україні є 6737 спеціально відведених територій та об'єктів природного заповідного фонду, їх загальна площа перевищує 2,8 млн га, що становить понад 3,9% всієї площі держави [2].

Розвиток підприємств екотуризму та його видів спонукає до покращення благоустрою сільських садиб, вулиць, сіл в цілому; стимулює розвиток соціальної інфраструктури. На перших порах приймання і обслуговування відпочиваючих відбувається на базі існуючого житлового фонду з використанням місцевих рекреаційних та інфраструктурних ресурсів. Але з певним надходженням коштів від цієї діяльності ті, хто нею займається, починають робити вкладення у поліпшення комунального облаштування житла, вулиць і т.д.

Проте не кожний регіон в області, село чи будинок однаково придатні для прийому гостей. Вирішуючи можливість започаткування підприємницької діяльності в даній галузі, потрібно усвідомлювати слабкі і сильні сторони вже наявної туристичної пропозиції.

Сільське населення здатне отримувати реальні доходи у сфері екотуризму від таких видів діяльності, як:

- облаштування туристичних маршрутів;
- облаштування й експлуатація стоянок для туристів;
- робота гідом чи екскурсологом;
- егерська діяльність (полювання, рибальство);
- прокат туристичного спорядження;
- послуги приймання туристів; кулінарні послуги;
- підготовка культурних програм; народні промисли;
- виробництво та реалізація екологічно чистих продуктів;
- реалізація туристам ягід та грибів.

Проте не варто робити ставку на дохідність від даної сфери

обслуговування як «основну» для приватного підприємця, адже екотуризм часто низькооплачуваний і має чітко виражений сезонний характер. Таким чином, існують проблеми сезонної зайнятості працездатного населення регіону та відсутності мотивації до якісного сервісу через невисокі доходи.

Екотуризм може бути одним із важливих доходів у загальному бюджетному фонді села, за умови посилення ролі держави у процесі відтворення в системі туризму. Спеціально уповноважені органи можуть здійснювати активну політику залучення і привернення уваги потенційних клієнтів, а також, здійснювати на мотивованій основі підтримку приватного підприємця на селі (мікрокредитування, сприяння інноваційним нововведенням, підтримці суспільних ініціатив).

Розвиток підприємств екотуризму являється ефективним засобом економічного і соціального відродження сільських територій України. Діяльність підприємств екотуризму виконує важливі функції у розвитку господарського комплексу й економіки країни, регіону, області, оскільки:

- збільшує місцеві доходи;
- створює нові робочі місця;
- сприяє розвитку галузей, що орієнтовані на виробництво екотуристичних послуг;
- розвиває соціальну і виробничу інфраструктуру в туристських центрах;
- збільшує надходження в бюджет.

Методика оцінки соціально-економічної ефективності розвитку підприємств екотуризму в межах окремої території (регіону) полягає у визначенні економічних та соціальних перспектив, а також прямого економічного ефекту від організації даного виду туризму.

Детально розглянемо соціально-економічний та соціально-культурний ефект від розвитку підприємств екотуризму на рис. 1.

Прямий економічний ефект від розвитку підприємств екотуризму буде являти собою результат витрат туриста на надані в межах діючого сільського господарства послуги, товари та продукти, додаткові послуги (екскурсії, поїздки тощо), а також витрати на покращення та стабілізацію екологічної ситуації в регіоні. Гроші, витрачені туристами в місці перебування,

створюють дохід, який призводить до ланцюгової реакції: витрати - доходи - витрати - доходи і так далі.

Рис. 1. Соціально-економічний та соціально-культурний ефект від розвитку підприємств екотуризму

Соціально-культурний ефект від розвитку підприємств екотуризму проявляється насамперед у створенні додаткових робочих місць для сільських жителів, а також у стимулюванні розвитку слабких в соціально-економічному відношенні, але привабливих з точки зору туризму, сільських регіонів.

Основними завданнями функціонування підприємств екотуризму є такі:

- звернення до природи й використання переважно природних ресурсів;
- не завдавати шкоди або мінімізувати її щодо середовища існування;
- спрямованість на екологічну освіту і просвіту, формування культури відносин рівноправного партнерства з природою;
- збереження об'єктів місцевої соціокультурної сфери;
- економічна ефективність, забезпечення сталого розвитку тих районів, де він здійснюється [5].

Наведемо фактори, які першочергово стримують пропозицію розвитку екотуристичних послуг:

- недопустимість перевищення гранично допустимого навантаження на природні туристичні ресурси;
- складності у розвитку туристичної інфраструктури в складно доступних районах;
- дефіцит спеціально підготовлених гідів-екскурсоводів;
- відсутність екологічної культури в системі туризму.

Визначимо основні проблеми розвитку підприємств екотуризму в Україні:

- не розвинена туристична інфраструктура, відсутність розроблених маршрутів;
- мала кількість готельних закладів туристичного класу з сучасним рівнем комфорту;
- недостатність інвестицій в будівництво та реконструкцію об'єктів розміщення туристів;
- невисокий рівень туристичного сервісу та невідповідність якості наданих туристичних послуг до їх вартості;
- висока вартість проживання в готелях, харчування, транспорту та інших послуг, які пропонуються туристам, що істотно перевищують середньоєвропейський рівень [6].

Для того щоб природні об'єкти почали «працювати» на економіку, необхідно спочатку підготувати відповідних спеціалістів, які зможуть з належною обережністю розробити нові «екологічні тропи та маршрути», не торкнувшись при цьому рідкісних представників флори та фауни. Крім того, вони повинні зуміти правильно розставити пріоритети під час спілкування з

туристами, щоб останні не забруднювали та не знищували особливо охоронні природні території (ООПТ).

Умови та фактори, що виявляють центральну роль особливо охоронних природних територій у розвитку підприємств екологічного туризму, це:

1. Заповідні території, візьмуть на себе функції планування, управління та моніторингу екотуристичної діяльності.

2. ООПТ активно займатимуться екологічною просвітою. Підприємства екотуризму виступатимуть як ефективний засіб екологічної освіти, що дозволить привернути увагу широкої громадськості до питань охорони природи та посилити громадську підтримку охоронних територій.

3. Мережа заповідників і національних парків охопить багато унікальних і найбільш примітних ландшафтів та екосистем, що не порушені діяльністю людини.

4. Заповідники матимуть наукові відділи, у функції яких ввійдуть постійний моніторинг природних екосистем. Це обумовить високу перспективність українських заповідників для організації наукового туризму і літніх польових практик для зарубіжних та українських студентів.

5. Заповідники та національні парки відіграють помітну роль в суспільному і культурному житті районів, де вони розташовані. Екологічні екскурсії та туристична діяльність значно посилюють роль ООПТ в цьому процесі.

6. Розвиваючи підприємства екологічного туризму, охоронювані території зроблять істотний внесок у розвиток місцевої економіки, сприятимуть залученню в регіон міжнародної уваги та інвестицій, а також створюватимуть нові робочі місця для місцевого населення [5].

Підприємства екотуризму повинні робити внесок в соціально-економічний розвиток місцевих спільнот. Туристи, по відношенню до місцевих жителів, є гостями, що має на увазі коректну поведінку, як свого роду компенсацію за використання місцевих ресурсів. На жаль, на практиці все інакше. Ініціативні туроператори з розвинених країн не вдаються до послуг місцевих постачальників і прагнуть до зосередження всіх фінансових благ від туристів у власних руках. Вони будують свої готелі, оснащують їх своїм обладнанням, набирають своїх менеджерів з розвинених країн.

Розвиток підприємств екотуризму може бути одним із важливих доходів у загальному бюджетному фонді села, за умови посилення ролі держави у процесі відтворення в системі туризму. Спеціально уповноважені органи можуть здійснювати активну політику залучення і привернення уваги потенційних клієнтів, а також здійснювати на мотивованій основі підтримку приватного підприємця на селі (мікрокредитування, сприяння інноваційним нововведенням, раціоналізаторським ідеям, підтримці суспільних ініціатив тощо) [4].

Позитивний вплив сільського екотуризму на вирішення соціально-економічних проблем села полягає передусім у тому, що він розширює сферу зайнятості сільського населення, особливо жінок, і дає селянам додатковий заробіток; розширює можливості зайнятості сільського господаря не тільки у виробничій сфері але й в сфері обслуговування.

Ще однією важливою організаційною відмінністю підприємств екотуризму є те, що туристичні послуги надають особи різних професій (сільськогосподарські робітники, працівники сфери побутового обслуговування, вчителі тощо), які постійно проживають у сільській місцевості. Основним суб'єктом туристичної діяльності у забезпеченні відпочинку на селі виступає сільська родина, яка надає туристові житло, забезпечує харчування екологічно чистими продуктами, переважно виробленими у домогосподарстві, допомагає організувати дозвілля, забезпечує безпеку відпочинку тощо. Кожна родина, що працює у сфері екотуризму є мінітуроператором, оскільки формує власний продукт. Для того, щоб привабити туристів необхідно подбати про змістовне дозвілля відпочиваючих. Господар повинен мати кілька варіантів організації дозвілля відпочиваючих, бути готовим показати своє господарство, розповісти про особливості його ведення, розповісти про своє село, край, його географію, історію, пам'ятки, звичаї тощо, надати необхідний інвентар, виконувати роль екскурсовода [7].

Таким чином, в Україні функціонування підприємств екотуризму перебуває на початковій стадії розвитку. Екотуристичні мандрівки організуються переважно самостійно, комерційна діяльність у цьому напрямі лише зароджується. Україна володіє достатніми екотуристичними ресурсами, використання яких, поряд зі зростаючим попитом на туристичні

послуги, закономірно сприятиме інтенсифікації розвитку інфраструктури та територіальній організації екотуристичної діяльності [2].

Література

1. MacCannell D. *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class*. New York : Schocken, 1988.
2. Безугла Л.С., Демчук Н.І. Соціально-економічні аспекти і передумови розвитку підприємств галузі екотуризму. *Агросвіт*. №18, 2019. С.24-28.
3. Дмитрук О.Ю., Дмитрук С.В. *Екотуризм : навчальний посібник*. Київ : Альтерпрес. 2009. 358 с.
4. Крайний І.І. Розвиток екотуристичної діяльності в Закарпатті. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Економіка»*. 2006. Випуск 17. С. 186-187.
5. Петрук В.Г. та ін. *Екогеографія та екотуризм : підручник / В. Г. Петрук, О.В. Бондарчук, І.А. Трач, О.Ю. Панасюк, Ю.І. Царук, В.Д. Ваколюк*. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД». 2016. 178 с.
6. Рутинський М.Й., Зінько Ю.В. *Сільський туризм: навчальний посібник*. Київ: Знання. 2006. 271 с.
7. Савіцька О.П., Савіцька Н.В., Погребняк Л.В. Екотуризм як важлива складова стратегії сталого розвитку України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 15. С. 122-128.

© Безугла Л.С., 2019